

גדול המצווה ועושה

פתחא דסוגיא

ידוע בש"ס וספרים רחוקים היה במה שקב"ה מצרף מחשבה טובה, הוא מתנה לבני ישראל צדיקים, אבל לא לעובדי כוכבים, רק אם עושים נחשב להם למצוה ומשלם שכרם. אבל המחשבה איננו נחשב אצלם כלום. ולרעתיה זה פירוש הש"ס: אלא לומר לך שאם עושים אינם מקבלים שכר כמצוה ועושה אלא כמו מי שאינו מצווה ועושה. גדול המצוה ועושה. עיין שם בפרש"י הטעם אמאי מצוה ועושה גדול וכו', ולמה שבארנו הרב פשוט. דמי שמצוה ועושה בשעה שלומד המצוה בתורה נחשב ללימוד כאלו עשה חוץ מצוות תלמוד תורה שהיא מצוה בפני עצמה נחשב הלימוד כאלו עשה המצוה. ובוה יכול ללמוד כל התרי"ג מצוות בהעלם אחת. מה שאין כן מי שאינו מצווה ועושה אין לו רק העשיה לחוד, ואם כן אפילו עובד כוכבים הלימוד אין לו שכר רק על הלימוד לחוד ולא על המצוות שנאמרו בתורה (תפארת שלמה ליקוטים).

כשעוסק
הגוי
בתורה גם
עליו יהיה
כתר זה
לקראת
אדם
(אור החיים)

ביאורא דתלמודא

אפילו מקיימין אותן – שהרי אינם מצווים אבל מעונשין לא פטורן (רש"י). **שהוא ככהן גדול** – הא דנקט כהן גדול משום דדרשינן בסוטה יקרה היא מפנינים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים (תוספות). פירוש עוסק בתורת שבע מצוות בני נח קאמה, אבל בתורה שלמה שלנו אדרבה אסור לו וחייב מיתה כבא על נערה מאורסה, דכתיב תורה צוה לנו משה מורשה וכדאיתא בפרק ארבע מיתות (רשב"א). **אשר יעשה אותם האדם וחי בהם** – ואולי כי כשעוסק הגוי בתורה גם עליו יהיה כתר זה ליקראות אדם, וכפי זה אות ה"א שבהאדם הוי ריבוי הגוי שגם הוא יקרא אדם כשעוסק בתורה (אור החיים ויקרא יח ה). **אין מקבלים עליהן שכר כמצווה ועושה** – נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף, לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח (כסף משנה הלכות תלמוד תורה פרק א). **גדול המצוה ועושה** - שהמצוה עושה את הדבר אף על פי שהוא כנגד טבעו וקשה לו, ודרך צחות אמרו בתלמוד המערב שהמצוה ועושה הוא כיווד לתוך שדה חברו ברשות שנפרע משלם, ואת שאינו מצוה ועושה הוא כיווד שלא ברשות ששמין לו שבח והוצאה וידו על התחוננה (מאירי). **סומא פטור מן המצוות** – אמר קרא ואלה המצוות החוקים והמשפטים, כל שישנו במשפטים ישנו במצוות וחוקים, וכל שאינו במשפטים אינו במצוות וחוקים (בבא קמא פז). **דהא לא מיפקידנא והא עבידנא** – שבדאי רב יוסף כחכמים היה סבור, ובתורת חיוב היה עושה את המצוות, והיה אומר שרוצה היה לעשותם בנדבת לב בלא חיוב (מאירי). **עבידנא יומא טבא לרבנן** – כי מפקידנא אית לי אגרא טפיה (אבודרהם).

ליקוטא דתלמודא

שנינו (בבא קמא לח.) גבי נכרים העוסקים בתורה:

אמר מד בריה דרבנא לומר, שאפילו מקיימין אותן אין מקבלין עליהן שכר. ולא, והתניא, רבי מאיר אומר מניין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, תלמוד לומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא אדם, הא למדת, שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, אמרי אין מקבלים עליהן שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה, דאמר רבי חנינא גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה.

עוד שנינו (קידושין לא.) גבי גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה: ואמר רבי חנינא ומה מי שאינו מצווה ועושה כך מצווה ועושה על אחת כמה וכמה, דאמר רבי גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. אמר רב יוסף מדיש הוה אמינא, מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה, דאמר סומא פטור מן המצוות, עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבידנא, השתא דשמעיתא להא דאמר רבי חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן.

אור תורה

ואתן להם את הקוטי ואת משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. (חזקאל כ"א)

ואת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה ה' אליהם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה. (דברים ו"א)

האידינא אליבא דשמעתא

גוי המקיים מצוה

גבי גוי המקיים מצוה, כתב בזה בתוספות (בבא מציעא עא. ד"ה תשיך) לדמות לאבות הקדושים טרם קבלו התורה. וברמב"ם (הלכות מלכים פ"י ה"ט) ביאר מה שאמרו דעכו"ם העוסק בתורה והשומר שבת חייב מיתה, וז"ל: 'עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצוות שלהן בלבד, וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול אם עשהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה'. ע"כ. ובהלכה י' כתב שבשאר המצוות לית לן בה, וז"ל: 'בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה ואם הביא עולה מקבלין ממנו נתן צדקה מקבלין ממנו'. ע"כ. ונראה דמחלק בדבריו בין לימוד התורה, שהוא מורשה - מאורשה, רק לישראל כמאמרם ז"ל (סנהדרין נט.). וכן גבי שבת שהיא ברית רק בין ה' ובין בניו, אבל בשאר מצוות אם רצה לקיימם כמי שאינו מצווה ועושה, הרשות בידו ומקבל שכר על קיומם. וכן כתב בפירוש המשניות (תרומות פ"ג מ"ט) שהנכרי והכותי שתדמו תרומתן תרומה, אף על פי שאינן חייבין במצוות, אם עשו מהם שום דבר יש להם קצת שכר וזהו מן העיקר שלנו.

אמנם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן ז) האריך לטעון דאין מצוות העכו"ם כלום ואינם מקבלים שכר כלל על קיום המצוות שלא נצטוו בהם, ועיין בדבריו שביאר את דברי הרמב"ם באופן אחר. ועיין עוד במה שכתב בזה באור החיים (שמות יט ה) דאין לגוי לקיים מצוות שלא נצטוו בהן ולא יקבל שכר בקיומם. וכן העלה בחזון איש (יו"ד סימן ס"ה אות ו) וכתב דאטו גוי שמקיים מצוות מידי מששא אית בה וכי יניח תפילין וישב בסוכה, עי"ש דבריו.

העושה מצוה שאינו מצווה

גבי אינו מצווה ועושה אמרו ז"ל (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ט): 'תני חזקיה כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיין'. ע"כ. וכתב הרמב"ם (קידושין לא.) דאין הכוונה למצוות שציווה השם יתברך לאחרים שיש לו בהן רצון, אלא עושה מאלו מצוות שלא צוותה בהם תורה כלל. אמנם הר"ן (דרשות הר"ן הדרוש החמישי בסגנון אחר) כתב שידוע שיש מן המצוות הרבה דבקות במינין ומיוחדות בהן, כגון מצוות התלויות בארץ, ומצוות שנצטוו בהן הכהנים, ולא נצטוונו אנחנו בהם. ולפיכך מי שאינו מצווה ועושה לא יגדל שכרו, כי אפשר שאין רצון ה' יתברך בו ובמינו אחרי אשר לא צווה בו.

אמנם בחידושי הר"ן (ראש השנה לג.) הסיק ממה שאמרו ז"ל גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, דאף מי שאינו מצווה שכר כלשהו וודאי יש לו אלא שאינו גדול כל כך, ומחמת זה יש לברך אף על אינו מצווה ועושה וכגון נשים במצוות עשה שהזמן גרמא, וז"ל: 'כבר הורה ר"ת ז"ל נקיטי כוותיה ומברכות דכיון שנוטלות עליהן שכה, דהא א"ד יוסי בר' חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, ומדקאמר גדול אלמא למי שאינו מצווה ועושה שכר יש לו הלכך בכלל מצוה הן ומברכות'. ע"כ. וכן כתב הרמב"ם (קידושין לא.) והוסיף בדבריו למימר דאף גוי שעשה מצוה מקבל שכר עליה, וז"ל: 'אבל מי שעושה מצוות התורה כתקנו, אף על פי שלא נצטווה הוא בהם כגון נשים וגוים מקבלים עליהם שכר שכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, והכי מסתברא מדאמרינן אין מעכבין את הנשים מלתקוע ביום טוב ואף על פי שיש בתקיעה שלא לצורך איסור שבות, שמע מינה צורך מצוה היא, לפיכך אם רצו לברך אין למחות בידן, ואם תאמר היכן צונו כדאקשינן לענין נר חנוכה, כיון דרשות דמצוה הוא, והקב"ה צוה במצוה זו לאנשים חובה, לנשים רשות, צונו קרינא ביה'.

עומקא דסוגיא

ב. אמרו ז"ל (קדושין פב.) דקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה ונחלקו הראשונים אם האבות היה להם דין ישראל או דין בן נוח, עיין ברמב"ם (ויקרא כד ז) ובחידושי הר"ן (סנהדרין נה.) ועיין ברמב"ם (בראשית כו ה) שכתב דרק בארץ ישראל קיימו האבות את המצוות בפועל. ומכאן יש מי שרצה להוכיח דאף גוי רשאי לקיים כל המצוות, אמנם בחידושי הגר"ז (כתבים על הש"ס ח"ה יומא כח) כתב דאף אם היה לאבות דין בני נח מכל מקום היו בני ישראל בעצם, ולכן אין להביא ראיה לשאר גוים, עוד כתב שם שלפני מתן תורה, לא היו מופקעים ממנה, כיון שלא נתנה, אך לאחר מתן תורה, נצטוו דווקא בני ישראל.

א. גבי עכו"ם הלומד תורה אמרו ז"ל (מדרש רבא נשא י"ג ט"ז) דאפילו עכו"ם המתגייר ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, ונראה מדבריהם דאיירי רק אם יתגייר ויעסוק בתורה. אמנם בגמרא (סנהדרין נט.) מבואר להדיא דמיירי בגוי, שהרי הקשו דעכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה ותיירצו דמיירי במצוות שלהם, ועיין בהקדמת הסמ"ק שכתב דגוי העוסק בתורה צריך לרוממו משאר הגויים כמו שמצווין אנו בכהן גדול לגדלו מאחיו אך ודאי שאינו קרוב למעלתו. ובמשך חכמה (סוף פרשת וירא) כתב דכל עבודת כהן גדול ביום הכיפורים הוי רק לכפר ולהסיר הרע ואין בה דביקות בנועם האלקי, וזה גדר עבודת הגוי.

אם [העכו"ם] עשו מהם שום דבר יש להם קצת שכר (רמב"ם)

מראי מקומות

- א. בבא קמא לח.
- ב. קידושין לא.
- ג. מדרש רבא נשא י"ג ט"ז
- ד. סנהדרין נט.
- ה. משך חכמה סוף פרשת וירא
- ו. בבא מציעא עא. תורה תשיך
- ז. רמב"ם הלכות מלכים פ"י ה"ט
- ח. פירוש המשניות להרמב"ם תרומות פ"ג מ"ט
- ט. שרית אגרות משה יוד ח"ב סימן ז
- י. אור החיים שמות יט ה
- יא. חזון איש יוד י"ד סימן ס"ה אות ז
- יב. ירושלמי ברכות פ"ב ה"ט
- יג. רמב"ם קידושין לא.
- יד. דרשות הר"ן הדרוש החמישי בסגנון אחר ד"ה עור טעם
- טו. חידושי הר"ן ראש השנה לג.
- טז. רמב"ם קידושין לא.
- יז. קדושין פב.
- יח. רמב"ם ויקרא כד ז
- יט. חידושי הר"ן סנהדרין נח.
- כ. רמב"ם בראשית כו ה
- כא. חידושי הגר"ז כתבים על הש"ס ח"ה יומא כח.